

Kåre Svebak

EN «APOSTOLISK» KIRKE

25 TESER OM KIRKENS TROSFORMIDLING I TID

Kåre Svebak:

EN «APOSTOLISK» KIRKE

25 teser om kirkens trosformidling i generasjonsløpet

Omarbeidet januar 2022

INNLEDNING

Tesene har adresse til Den norske folkekirke, hvor praktisk teologi gjennom flere tiår har vært underlagt den praktiske fornuft. Folkekirken fremstår følgelig som et relevant rammeverk om menneskers religiøse behov i det sekulær-liberale samfunn. Det kirkebeskrivende ord «apostolisk» er folkekirken fremmed.

Den direkte foranledning til tesene er «lestadianisme-prosjektet» ved Universitet i Tromsø. Tesene belyser et sentralt tema i Lyngen-retningens etableringsfase.

I november 1847 virket to Læstadius-utsendinger naboprestegjeldet Lyngen, dels i Storfjord, dels i Pollen. Flere sluttet seg til Karesuando-vekkelsen. Etter hvert ble gruppevirksomhet etablert i tråd med den gamle bygdebønn-tradisjonen i Svensk Lappmark. Et karakteristisk trekk ved vekkelsens sjelesorg var den gammelpietistiske frelsesorden (*ordo salutis*), med avgjørende vekt på gjenfødselen i angerens smerte. Det overordnede motiv var sognemenighetens fornyelse med «levende» kristendom.

I slutten av 1850-årene oppstod konflikter med «apostoliske» frimenigheter i den herrnhutiske tradisjon. Deres basis var den *umiddelbare* Jesus-opplevelse, gitt til kjenne i kjærlighet til medkristne i den apostoliske ordning. Størst oppslutning fikk «dissenterne» i Tromsø og Balsfjord – den gang «dissenter-strøket» fremfor andre i vårt land. I Lyngen prestegjeld ble det etablert to «apostoliske» menigheter, den ene i Ullsfjord sogn, den andre i Pollen i hovedsognet.

De som i Lyngen sluttet seg til Karesuando-vekkelsen, kom under press, avhengig som de var av Karesuando-predikanter og av flyttsamer under deres sommeropphold på norsk side. Denne avhengighet ble forsterket da Læstadius sommeren 1849 ble prost i Pajala lenger nede i Tornedalen. Ledelsen ble i praksis overlatt til lekpredikanter, og snart skiftet vekkelsen karakter med bruk av syndsforlatelsen (absolusjonen), tilsagt den angrende i Kristi sted. Motsatt Læstadius, fulgte man etter hvert regelen «snar til å løse, sen til å binde». Den vekkelse som innledningsvis lot til å være en enhetlig bevegelse, viste seg å følge ulike forløp.

Konfliktemner var i første rekke *frelsesvisshetens begrunnelse* - i Karesuando-vekkelsen begrunnet i det hørte Guds ord, i den herrnhutiske tradisjon begrunnet i den umiddelbare Jesus-mystikk. Et annet konflikttema gjaldt forholdet til *ordninger* – mellom «de kristne» i sognemenighetens ordninger og frimenigheter i den «apostoliske» ordning, hvor den innbyrdes kjærlighet ble praktisert på inderlighetens grunn.¹

Konflikten tilspisset seg da *baptistisk* lære fikk inngang i enkelte frimenigheter. Læren om dåpen som en lydighetshandling utelukket dåp av spedbarn. Karesuando-vekkelsens predikanter forsvarte kirkens praksis, og gikk seirende ut av konflikten sommeren 1870. Men frontene endret seg.

Etter noen tiår måtte Lyngen-retningens predikanter igjen forsvare Guds universelle forsoningsverk, gitt den enkelte til del i dåpen (gjænfødselen), denne gang mot avvik i den lestadianske bevegelse.

HVA MENES MED DET KIRKEBESKRIVENDE ORD «APOSTOLISK»?

Det kirkebeskrivende ord «*apostolisk*» ble føyd til i Den nikenske bekjennelse under det første økumeniske konsil i Nice år 325. Biskopen i Rom gjorde krav på overhøyhet med henvisning til den «*katolske*» kirkes *geografiske* utbredelse. Tilføyelsen «apostolisk» presiserte *den rett-troende kirkes historiske utbredelse* siden aposteltiden. Da ble det viktig for mange å legitimere kirkens virksomhet med det skjønne og malende ord «apostolisk». Noe lignende skjedde i nordisk sammenheng på 1800-tallet, da det gikk inflasjon i bruk av selvbenevnelsen «luthersk».

Vi er i norsk sammenheng vant til dåpsbekjennelsen, misvisende kalt Den apostoliske bekjennelse. Den beskriver kirken som «en hellig, allmenn kirke». Ordet «apostolisk» mangler. Oversettelsen «allmenn» kommer av det greske «katolikæ = for alle folk», lat. *katolica*). Det kirkebeskrivende ord «apostolisk» mangler også i Den augsburgske bekjennelse fra 1530, men ikke saken. Den ble indirekte berørt (jf CA 7). Neddempet ordbruk var å foretrekke i en forhandlings situasjon.

Karesuando-vekkelsens utbredelse til Storfjord og Ullsfjord førte til strid om den rett-troende kirke. Hvor var den? Til den ene siden gikk de som sluttet seg til frimenigheter i kjærlig forbrødring på inderlighetens grunn. Til den andre siden gikk de som holdt fast ved kirkens lære om arvesynd, dåp, troen, nådemiddelfelleskap i sognemenighetens ordninger og troen som kommer av det forkynte Guds ord (jf Luthers Lille Katekisme).

Denne identifikasjon har siden slutten av 1850-årene vært *autoritativ* tradisjon i Lyngen-retningen, tross dens opprinnelse i Karesuando-vekkelsen under Læstadius' ledelse. Hvordan er dette å forstå? Når Lyngen-retningens predikanter og samlings-

¹ «Den apostoliske ordning» markerte samtidig grensen mot radikalpietistenes konsekvente åndelighet (spiritualisme).

holdere betoner kirkelæren om nevnte lærestykker, da anvender de den autoritative tradisjon fra etableringsfasen i slutten av 1850-årene. Det er da interessant å merke seg at man har unngått selvbenevnelsen «apostolisk», for avgjørende er saken. Påstått har i denne sammenheng ingen betydning, for avgjørende er den faktiske apostolisitet

Bekjenner man med krav på troverdighet at denne menighet er «apostolisk», må dens forkynnelse og gudstjenestelige ordninger være i samsvar med apostelordets *lære* fra kirkens oppstandne Herre. Læren gitt i begynnelsen, må være læren i nåtid. I motsatt fall er ikke dette kirkefelleskap apostolisk, men heretisk (vranglærende).

Men vil vi la oss korrigere? «Kirken må alltid reformeres», sa reformatoren Martin Luther. Da siktet han ikke til ordninger, men til troens rettferdighet i samvittighetene, hvor arvesynden (el den onde lyst» gjør motstand med anklager og fordømmelser, for Guds lov krever fullkommen kjærlighet til ham og vår neste som oss selv. Det krav innfrir ingen, unntatt den ene for alle – Kristus i sin lidende lydighet.

Troens rettferdighet har en annen kilde: Det *hørte* Kristi ord. Det meddeler en virkelig rettferdighet: Den oppstandne Kristus. I kraft av sin lidende lydighet er Kristus menneskenes eneste hellighet og rettferdighet hos Gud. Ved prekenen vinner Kristus herredømme i samvittigheten. Er jeg en kristen, må det være fordi Guds ord sier det. Noen annen kvalifikasjon duger ikke for åpenbaringsordets hellige Gud. Andre trøstegrupper er Guds apostoliske kirke fremmed.

KRISTEN FOLKETRADISJON

Kristen folketradisjon gir *tilbakemeldinger* på kirkens omsorg for mennesker i fortid. Lik et ekko er tilbakemeldingen både gjenkjennelige og forandret. Derfor er tilsyn nødvendig. Hva kirkens apostolisitet innebærer, har følger for den jevne forkynnelse i det menighetsbyggende arbeid. Dette tilsynskrav synes lite erkjent i praktisk teologi, Strategivalg krever oversiktskunnskap om trosformidling og negasjon under lokale forhold. Ved siden av intervjusamlinger bør kallsboken romme faktabaserte opplysninger om trosformidlingen i generasjonsløpet, foruten opplysende kommentarer til prestens virksomhet. Hvordan foregikk formidlingen? Hva ble formidlet? Hva var kristentroens begrunnelse og hensikt? Hvor foregikk trosformidlingen? Når og hvordan ble sognekirken brukt? Osv.

Kirkens apostolisitet krever strategivalg etter den gamle regel «læren er medisinen» (*doctrina est medicina*). Kirkens medisin til menneskers bruk er ikke det relevante rammeverk til bruk etter behov, men den nytestamentlige tro, begrunnet i den bevitnet Jesus-historie. Den fortsetter ved Kristi ord som høres, om hans person og hans verk, slik Skriftene har sagt. Kristi undervisning begrunner prekenen og kristnes samtale om troens årsak og hensikt.

Formålet er kort sagt det evige liv, som består i å kjenne den eneste sanne Gud ved den han utsendte, Jesus Kristus (Joh 17:3). En bevitnet Jesus-historie i fortid og nåtid *begrunner* det ordnede nådemiddelfellesskap. Jesus-historien fortsetter i den forsamlede menighet, hvor den Oppstandne er virksom til stede i de handlinger han innstiftet og befalte (v 20, Ef 2:19). Virksom er han på troskapens vilkår (1 Kor 4:1f).

Så er ikke ordet «apostolisk» begrenset til prestens kall og ordinasjonsfullmakter. Ordet «apostolisk» omfatter kirkens læregrunn, lagt i begynnelsen for at lokalmenigheten skal oppbygges på grunnvollen i fortsettelsen. (Apg 2:42, Ef 2.) Det oppbyggende arbeid forutsetter et *interaktivt* samarbeid om formidling av «vår hellige tro» i den private og den offentlige sfære.

En påminnelse gir Luthers Lille Katekisme, som med forklaringene hjelper «husfedre» til å undervise sitt «husfolk» om kristnes lære og liv. Uten dette samarbeid forfaller kirken til en forvaltningskirke, hvor presten møter lekfolk i lovpålagte gjøremål, og lekfolk møter presten når de har et «ærend» i kirken. Etter høymessen drar presten og den lille flokk hjem til middag, hver for seg. Hva så?

Den manglende interaksjon ble åpenbar i 1968, da kristendomsfaget i grunnskolen ble innordnet relativismen i KRLE-faget. Presten fortsatte som folkekirkens dåpsforvalter uten et forpliktende samarbeid om en ordnet dåpsundervisning i menigheten. Sett fra kirkens side ble virkningen ødeleggende for kristen folketradisjon. Fra før av foregikk konfirmantundervisningen mange steder i en misjonssituasjon. I dag ligner den folkekirkelige virksomhet en misjonssituasjon, fjernt fra Guds kirkes fremtreden som apostolatets kirke. Hva skal man da si om «lestadianerne» i sognemenighetens ordninger?

TRE AVGRENSNINGER

(1) En gruppetradisjon (el kollektivtradisjon) omfatter mere enn sedvaner – «det vi er vant til». Tradisjon er det først tale om når nåtidig budskap og praksis er den samme gjennom mer enn tre generasjoner. Tradisjonsbrudd skjer med øyeblikkelig virkning.

(2) I likhet med andre gruppetradisjoner (el kollektivtradisjoner) blir også apostelordets lære formidlet i *samhandling*, når døpte holder Kristi befalinger til kirken.

3) Det er ikke selve formidlingen som er sannhetskriteriet, men *apostelordets lære* fra kirkens oppstandne Herre og Lærer, Jesus Kristus. Derfor er antikkens sannhetskriterium utelukket fra den apostoliske læretradisjon, - «det som er blitt trodd over alt, alltid og av alle» (Vincent av Lerinum, d ca 434).

Begrunnelsen er en bevitnet Jesus-historie, da han utla Det gamle testamente om sin persons hemmelighet og sin lidelse, død og oppstandelse på den tredje dag (jf Paulus på Areopagos, Apg 17).

Prekestol, døpefont, skriftestol (i det gammellutherske kirkerom) og alterbord påminner om de handlinger som den Oppstandne befalte. Forvaltet på troskapens vilkår er den Oppstandne virksom til stede i den forsamlede menighet, uavhengig av tid og sted. Den kristne gudstjeneste og dens troverdighet har ingen fornuftig begrunnelse.

HVORDAN BEDØMME OG FORNYE KRISTEN FOLKETRADISJON?

1. I kraft av overleveringen fra kirkens Herre og Lærer er *det apostoliske ord rettesnor og målestokk* for kristnes lære og liv i tidens løp.
2. Denne autoritet og kompetanse omfatter den folkelige tilbakemelding på prekenembetets oppdrag og fullmakter: (1) Å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk (Lk 24:47). (2) Å lære døpte å holde Kristi befalinger (Mt 28:19f). (3) Å kalle skikkede menn til menighetshyrder (pastorer) for dermed å anskueliggjøre Kristi forhold til sin kirkebrud og stadfeste Guds gode skapervilje med mannkjønn og kvinnekjønn. (4) Å være et legende fellesskap hvor det private skriftemål har en plass i nattverdberedelsen. (5) Å fremsi høyt Kristi virkekraftige ord over fremsatt brød og vin. – Kirketegn uten kirkegrunnleggende betydning er prestenes ekteskap, kristnes bønn og lovprisning, kors og trengsel.
3. *Kilden til kontinuitet og fornyelse* i kirken er hele veien de handlinger som har Guds mandat og fullmakter i prekenembetets gjerning. De er også frelsens vilkår. Jf Apg 2:42, 1 Kor 15:1-3, Åp 2-3, osv.
4. Høymessen – den felles gudstjeneste, er åpen for alle. Tekstenes innhold skifter gjennom kirkeårets tider. Innordnet høymessen foregår normalt den kontinuerlige undervisning, instruksjon og øvelse (katekumenatet). Kirkeødeleggende er «satellitvirksomheter» uavhengig av den felles samling om Ord og Sakrament.
5. Trosformidlingens mulighet er *foreldregenerasjonens* samspill med prekenembetets utøvere. Aldersbestemte livserfaringer beriker det tradisjonsmiljø hvor alles barnerecht hos Gud forener på dåpens grunn. Lik annen lek, må Guds barns lek for Guds åsyn innøves før høymessen «går som en lek». Det krever undervisning, instruksjon og øvelse for nybegynnere.

KRISTENTROENS BEGRUNNELSE I FORTID - GUDSDYRKELSENS VILKÅR I NÅTID

6. *Den apostoliske kirke- og læretradisjon mangler en initieringsfase.* Da Jesus var lagt i graven, holdt ingen råd om hva vi nå skal gjøre. I løpet av de førti dagene før Himmelfartsdagen ga han sine befalinger og fullmakter til de tolv. Like fra Pinsedagen ble befalingene praktisert i den nye pakts gudsfolk, først av apostlene og etter dem deres trofaste etterfølgere i prekenembetet.
7. Kirkens virksomhet har ingen annen legitimitet enn den oppstandne Kristus og hans befalinger. Virksom i prekenembetets gjerning, lokker han og drar på kirkevei.

8. Den oppstandne Kristus er virksom i den forsamlede menighet. Det er et nærvær på troskapens vilkår. Mt 28:20. Guds kirke er en Ordets tjenerinne på nåderettens grunn. Der kommer mennesker til tro ved Sønnens lære fra Faderen, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære. Hvor døpte lærer å holde alle Guds kirkebefalinger, der trer apostolatets kirke frem i en dennesidig menighetshistorie om nådemidlenes bruk på dette sted. Joh 17:20, Apg 2:42.
9. *En evangelisk-luthersk menighet* er ingen ny kirke, men den gamle kirke i den apostoliske læretradisjon fra begynnelsen. (Se beskrivelsen i 1Tess 2:1-14.) Sakssvarende uttrykk i ord og handlinger verner om Guds barns nåderett i gudstjenestelige ordninger (Hans Dubois).
10. Forholdet kontinuitet og forandring medfører en *tosidig* oppgave, dels *trofasthet* mot det apostoliske ord, dels *forandring* med sakssvarende uttrykk under skiftende omstendigheter. Dette krav medfører undervisning og instruksjon.

SAMHANDLING I ET ORDNET NÅDEMIDDELFELLESKAP, ENHVER I SITT KALL

11. Fortellere gir innblikk i *situasjoner og hendelser da trosformidling skjedde*. Noe fortellingsstoff gjenspeiler apostelordets lære formidlet i fortid, mens annet stoff reflekterer den situasjonsbestemte betoning, utforming og anvendelse. Fortellerens livshistorie medvirker på en indirekte måte og aktualiserer den apostoliske lærenorm. Et etnologisk *intervjuskjema* gir et helhetlig grep om nådemidlenes brukerhistorie.
12. Prekenembetets oppdrag må *definere den situasjon da trosformidling skjer*, og gi svar på spørsmål av typen hvorfor er jeg her, hvorfor er presten her, hva skal vi gjøre, osv (konnotasjoner). Svarene begrunner dåpen, for alt i kirken handler om livet i dåpen – som liturger for Gud og diakoner for vår neste som Kristi etterfølgere.
13. Kristen folketradisjon står alltid i et *avgrensende* forhold til den *synliggjorte* kirke, den *åndeliggjorte* kirke og den *likegyldige* kirke, åpen for de reservasjoner som allmennytten krever i strid med apostelordets lære.
14. Den apostoliske læretradisjon består i samarbeid mellom prest (el pastor) og lekfolk i et ordnet nådemiddelfelleskap. Samarbeidet gir rom gjennomføring *avpasset* tilhørernes forutsetninger, alltid med front mot vrang lære (jf de apostoliske formaninger).
15. *Smågruppen* er den sosiale motor, når to eller tre «prater kristendom» og viser omsorg for den andres gudsforhold. Kristnes samtale om det hørte eller leste Guds ord, oppmuntrer, begrunner og avklarer, innbyr og informerer, osv. Denne virksomhet handler om «evangeliets frie løp» med Ord og Sakrament i tidens løp
16. Ingen kirkemyndighet har Guds mandat til å forplikte kristne på den lære og praksis som mennesker krever eller godtar. Det kirkebeskrivende ord «apostolisk» omfatter tilhørighet til Guds Ene Hellige Kirke, som beviselig er formidlet i den apostoliske læretradisjon siden aposteltiden. Her er den oppstandne Kristus hjørnesteinen, som med sin Ånd forener og sammenfører kirken alle dager (Ef 2).

17. I kirken gjelder den *faktiske* apostolisitet. Kirkemøters lærevedtak erstatter ikke Guds kirkeorden. Frukten av apostlenes lære var menigheter som tok imot apostelordets lære «som det det virkelig er, Guds ord, som også er virksomt i dere som tror», 1 Tess 2:13, (jf Lk 10:16, Gal 4:14, 1 Kor 15:1-3, osv). Utelukket er privatmeninger i en fortløpende debatt, Åp 3:13ff.
18. Den Hellige Treénhet er ikke delt, og derfor er heller ikke Guds Ene Hellige kirke delt, har heller aldri noensinne vært delt. Splittelsene overvinnes ved bot for vrang lære og en uforbeholden bekjennelse til apostelordets lære. (Jf 1 Clemens brev ca år 95.)
19. Antikrist er årsaken til den kirkeødeleggende virksomhet. Denne åndsmakt er stadig virksom med bekvemme innsigelser (2 Tess 2). Historien om kirkefelleskap «på tilstrekkelig grunnlag» er «tidens tegn» før Kristi gjenkomst til dom.
20. Den apostoliske kirke tradisjon består i apostelordets lære fra Herren, etterfulgt i ord og handling. Hvor apostelordets lære er rettesnoren, blir Guds frelsesbringende handlinger (hemmeligheter) forvaltet med troskap,. Jf 1 Kor 4:1f, 15:1-3, Åp 2-3, osv.
21. Den apostoliske læreformidling står alltid i en valgsituasjon: På den ene side risikerer man å ende som et sosialt isolat, tilfreds med repetisjoner i den sløve vane, eller på den annen side risikere å bli en lovreligion, forpliktet på gjort gjerning og godtgjøring i samsvar med bud og forskrift. (Jf Jak 4:4. 1 Joh 4:5. Joh 15:19.
22. Tradisjonsbrudd og gjenopprettelse angår den enkelte døpte. Er bruddet åpenbart, må også gjenopprettelsen være åpenbar. Ved å bruke kallsretten gjenoprettes kirkefelleskap på den ubeskårne kirkegrunn, lagt i begynnelsen.
23. Kirkens apostolisitet lar Guds nådemidler fremstå i all sin herlighet. - Der er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer i all sin herlighet (Lk 24:47). - Der blir det nye livet, gitt i dåpen, forkynt i all sin herlighet. - Der blir privatskriftemålet brukt i all sin herlighet. - Og der blir kirkefelleskap praktisert i all sin herlighet – i enig bekjennelse hos enhetens Herre over enhetens sakrament. Disse handlinger lokker og drar, innstiftet og befalt av den oppstandne Kristus, virksom i den forsamlede menighet.
24. Kirkens bekjennelse og nåderett hører uatskillelig sammen under Kristi herredømme. Den apostoliske læretradisjon i liturgiske ordninger verner om Guds barns frihet på nåderettens grunn. Dette vern krever tilsyn ved prest/biskop i samsvar med Kristi marsjordre uten hensyn til stats- og folkemakt, Lk 24:47 – å forkynde i Jesu Navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk.
25. Guds kirkes merkevare er Guds rene evangelium og sakramentene forvaltet slik han har befalt. Merkevaren vitner om Guds kirkes herlighet, skjult under korset. Virksom med Den Hellige Ånd, gir han adgang til Faderen og lar oss kjenne den treéne Gud i all hans trofasthet og nåde. På barnerettens grunn drar han oss til samfunn med sitt ofrede legeme og blod i brødets skikkelser, og til de helliges samfunn i himmelen og på jorden. Han oppmuntrer sine tjenere i prekenembetets gjerning etter regelen, Lk 5:5 – På ditt ord vil jeg kaste garnet. – Og Ordets etterfølgere gir ham tilbakemeldinger i livets vitnesbyrd, Åp 14.4 – de som følger Lammet, hvor enn det går.